

DEÜİFD XLV / 2017, ss. 203-217.

**VIII. DİN PSİKOLOJİSİ ANABİLİM DALLARI
KOORDİNASYON TOPLANTISI
“Din, Değerler ve Sağlık”**

19-21 Mayıs 2017 / Bursa¹

İlker YENEN*

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı tarafından tertip edilen “VIII. Din Psikolojisi Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı”, 19-21 Mayıs 2017 tarihleri arasında Bursa’da gerçekleştirildi. İlahiyat Fakültelerindeki birçok anabilim dalında olduğu gibi din psikolojisi anabilim dalında da bu tür toplantıların artık bir gelenek haline geldiği söylenebilir. Zira akademisyenler, yüksek lisans-doktora öğrencileri ve alana ilgi duyanların bulunduğu bu tür organizasyonlar adeta bir bilim şöleni ortamında geçmektedir. Koordinasyon toplantılarında alanda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve geri bildirimler yapılmakta, alanla ilgili sorunlar ve olumlu gelişmeler paylaşılmakta, öğretim elemanları bilgi-tecrübe alışverişinde bulunmakta ve alanın geleceğine dair planlamaların yapıldığı gözlenmektedir.

“Din, Değerler ve Sağlık” temalı VII. Din Psikolojisi Koordinasyon Toplantısı, 19 Mayıs 2017 günü misafirlerin de yoğun katılımıyla tanışma yemeği, Cuma namazı ve ardından UÜİF Konferans Salonunda saat 14:00’te açılış konuşmalarıyla başladı. Ev sahibi olarak Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Abdurrahman Çetin Bey, katılımcıları selamlama konuşmasında toplantının verimli geçmesini temenni ederek Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Vakfı hakkında bilgiler verdi. Ardından Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı Başkanı ve tertip heyeti başkanı olarak

¹ “VIII. Din Psikolojisi Anabilim Dallarını Koordinasyon Toplantısı” ve “Din, Değerler ve Sağlık Sempozyumu”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin ev sahipliğinde Değerler Eğitimi Merkezi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, MÜSİAD Bursa Şubesi, Ensar Vakfı, Bursa İlahiyat Vakfı, Sınav Kolejlere ve Yıldırım Belediyesi’nin destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

* Araş. Gör. , Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD

Prof. Dr. Hayati Hökeleli yaptığı açılış konuşmasında 15 Temmuz darbe girişimini lanetledi, bunun toplum üzerindeki etkilerine değindi ve geçen yıl yapılması planlanan toplantının bu yıla sarktığını söyledi. Sayın Hökeleli konuşmasında ayrıca bu süreçte dini-toplumsal hayatta yaşanan çeşitli problemlere temas etti ve tüm katılımcılara toplantıya teşriflerinden dolayı teşekkür etti.

Açılış konuşmalarının ardından **“Din Psikolojisi Alanındaki Gelişmeler ve Sorunlar”** başlığında genel oturumlara geçildi.

Lisans ve Lisansüstü Derslerin Durumu'nun serbest müzakere şeklinde ele alındığı ilk oturum, Prof. Dr. Ali Köse ve Prof. Dr. Hayati Hökeleli'nin moderatörlüğünde yapıldı. Prof. Dr. Ali Köse konuşmasına başlarken toplantının gerçekleşmesinde emeği geçenlere teşekkür etti. Ardından “Cennetin Kapısı Tarikatı²” hakkında kısa bilgiler verdikten sonra birkaç ay önce İzmir Çeşme’de intihar eden yaşlı çiftte değindi. Bu olaya üniversite, sivil toplum kuruluşları ve sosyal medya camiasında duyarsız kalınmasından dolayı yazar Fatma Barbarosoğlu'nun 13 Şubat 2017’de bir gazetede kaleme aldığı “Hayatın anlamını tüketip, ölüme birlikte yürümek...” başlıklı yazısına temas etti ve konuya dair bilgiler verdi. Sayın Köse, yaşlı çiftin “çok mutlu bir yaşam sürdürdük.

² (Do) olarak bilinen Marshall Applewhite tarafından ABD’de kuruldu. Marshall Applewhite müzik öğretmeni idi. Öğretmenlik yaptığı okuldan bir öğrencisiyle eşcinsel ilişkiye girdiği iddiasıyla ilişkisi kesildi. Bu olaydan sonra eşinden boşanarak ruhsal sorunlar yaşayan Marshall Applewhite iki yıl Texas’ta akıl hastanesinde tedavi gördü. Burada kendisiyle aynı inançları paylaşan bir hemşireyle evlendi ve eşiyile beraber kurduğu “Cennetin Kapısı” kültü/dini ABD’de birçok eyalete yayıldı. Kendisini Hz. İsa’nın dünyaya dönmüş hali olduğunu ileri sürerek taraftarlarının aileleri dâhil, dünya ile ilgili her şeylerini terk edip insanüstü bir yolculuğa hazırlanmalarını istiyordu. Marshall, uzaylılardan bilgi aldığını ve kendisine bu bilgilerin insanlar ile paylaşılması istendiği için “Cennetin Kapısını” kurduğunu iddia etti. Amaçlarını dünya uygarlığı ve insanın bir üst dereceye çıkmasına yardımcı olmak şeklinde özetleyen tarikat üyeleri, Hale Bopp kuyruklu yıldızının arkasında bulunduğu inandıkları UFO aracılığıyla kozmik cennete ulaşacaklarına inanıyorlardı. Bu sayede cennetteki evlerine gideceklerdi. 1998 de Hale Bopp Kuyruklu Yıldızı’nın gerisine saklandığına inandıkları bir UFO’yla buluşacakları inancıyla; hepsi de bilgisayar programcısı olan 39 müridi (18’i kadın, 21’i erkek) tarikat merkezi olarak kullanılan ABD’nin San Diego şehri yakınlarındaki bir villada toplu olarak intihar ettiler, http://www.dunyadinleri.com/dunya-dinleri/toplu-intihar-eden-tarikatlar/oku_cennetin-kapisi-heavens-gate-tarikati.

Yaşlılık ve hastalık sorunlarımızdan kurtulamıyoruz” notunu bırakarak intihar etmesinin, ilahiyatçıların bu olayla ilgilenmemesinin ve Barbarosoğlu'nun yazıyı kaleme alma sürecinin üzerinde oldukça dururken yazıda geçen, fakat değinmediği hususlar ise şöyle:

“Bendenize gelince ölüm haberini okuduğum gün T. Zeldin'in “Hayatın Gizli Hazırları” adlı kitabından “Ruben Genç Kalmak Yaşlanmaktan Kaçabilmek için Yeterli midir” başlıklı denemesini okuyordum. Deneme, Brezilyalı mimar Oscar Niemeyer'in (1907-2012), 104 yaşında ölene kadar her gün ofisine gitmeye devam ettiğini ve heyecan verici binalar tasarladığını anlatıyordu. Niemeyer'in 104 yıl azalmayan hayat enerjisinin kaynağı nedir? Zeldin bu soruya cevap arıyor denemesi boyunca. Oscar Niemeyer'in özel yaşamının en dikkat çekici bölümlerinden biri evliliği. 75 yıl süren evliliği, karısının ölümü ile sonlanıyor.

Niemeyer bu sıra 97 yaşında. “Aile, ömür boyu süren arkadaşlıktır” diyen Niemeyer'in karısının ölümünden sonra onun yokluğuna dayanamayarak hayata veda ettiğini anlatan satırlar bekliyorsunuz muhtemelen. Hayır, karısının ölümünden iki yıl sonra yani 99 yaşında yeniden evleniyor Niemeyer. 104 yaşına kadar çalışıyor ama paraya hiç önem vermeden, paranın boyunduruğuna hiç girmeden. Çok düşük ücretlerle bazen de para almadan çalışıyor. Bankada biriken parasını ihtiyacı olanlara dağıtmaya devam ettiği için kızı kendisine sık sık “baba herkese yardım etmeyi bırak” demek zorunda kalıyor. Onu diri tutan inançlarına, yani “komünizm idealine” ve protesto etme eylemine verdiği önem. Zeldin, Niemeyer'in yaşam enerjisini hayat boyunca etrafındaki insanlarla etkileşimine bağlıyor:

“Bir hayatın kalitesi, kısmen de olsa, insanın hatıralarının ne kadar ustaca, ne kadar ağrısız, ne kadar incelikle bir araya getirildiğine bağlıdır ve ortaya çıkan bu kombinasyon, farklı unsurların tek başına yapabileceğinden daha fazlasını başarabilen deneyimlere ilham verir. Bunların hiçbiri, insanın hayatta olduğu yıl sayısıyla ölçülemez.” Brezilyalı Mimar Oscar Niemeyer ile müntehir Çetin çiftini bir arada anmanın sebebi Zeldin'in özellikle şu satırları:

“Oscar Niemeyer'in akıllara getirdiği soru, bu kadar uzun süre aktif kalmayı nasıl başardığı değil, yaşadığı 104 yıl boyunca karşılaştığı insanlar ve fikirler tarafından ne derece yeniden şekillendirildiği, kendisinininkiler dışındaki fikirlere ne kadar süre açık olduğu, okuduğu kitapların kendi fikirlerini nasıl desteklediği veya ne derece yeni fikirler enjekte ettiğidir.”

Müntehir Çetin çifti, çevre ile iletişim halinde olmayı ret etmişler, hastalıklarını oğullarından bile saklama yoluna gitmişler. Oğullarına yazdıkları whatsapp mesajı “mutlu bir hayat”tan oğullarına pay bırakmadan gidişlerini anlatıyor: “Eşyalarımızı ve arabamızı sattık. Bankadaki paramızla birlikte ihtiyaç sahiplerine dağıttık. Geride hiçbir anı bile kalmadı. Şimdi gidiyoruz. Hoşçakal.”

Oğulları anne babasının ölüm haberinden dört gün sonra sosyal medya hesabından şu satırları paylaştı: “Eceliyle ölenlere imreniyorum, sansasyonellik yok, şov yok. Dört kulpluya binip gidiyorlar. Sendikleri ağlıyor.” İmtihanı gerçekten zor. Allah sabrı cemil nasip etsin. Keşke Çetin çifti, hastalık ve yaşlılık deneyimlerini anılarına katacak esnekliğe sahip olabilseydi..³

Sayın Köse ayrıca ülke gündemine dair duygu, düşünce, fikir ve görüşlerini dile getirdikten sonra “yardımseverlik”, “bağış yapma”, “destek olma”, “iyilik yapma” ve “güven” kavramlarının olumsuz etkilenmesini bir sosyolog bakış açısıyla ele aldı. Din-güven kaybı meselesine değindi ve din-güven kaybının ya da bu kaybın sebepleriyle ilgili olarak Ahmet Akbulut’un “Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevi Sünni Ayrışmasının Arka Planı⁴” kitabını tüm katılımcılara okumaları yönünde tavsiyede bulundu. Ayrıca yardım yapma isteğinin insanların gönül dünyasından kaybolduğuna dair kendi yaşadığı tecrübelerden bahsetti.

Prof. Dr. Hayati Hökekleli ise birinci oturumda **din psikolojisi ne işe yarar?** diye katılımcılara bir soru yönelterek “güncel konuları tanımladığımızda tasnif ettiğimizde ne kadarının bize ait olduğunu tespit etmeliyiz” dedi. Din psikolojisi dersiyle ilgili değerlendirmelerde, bu dersin dönemi, kredisi, müfredatı, “akts” farklılığı konuşuldu. Lisans-lisansüstü dersler, seçimlik dersler, diğer alanlarla iletişime geçilerek ortak çalışmaların yapılmasının öneminden bahsedildi.

Prof. Dr. Ali Köse, **Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği**’nin ülkemizde dindarlığın anlaşılması ve muhtemel sorunlarının

³ <http://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmabarbarosoglu/hayatin-anlamini-tuketip-olume-birlikte-yurumek-2036159>

⁴ Otto Yayınları, Ankara-2016.

çözülmesi, dini grupların yapısı, dini grupların profili, dini gruplara katılım nedenleri, dini gruplarda üretilen dini bilginin ve dindarlığın niteliği konularında yüksek lisans ve doktora yapanlara burs vereceğini katılımcılara duyurdu ve ilk oturumda müfredat birliğinin sağlanması yönünde zorunlu ve seçimlik derslerde bir standarda gidilmesi gerektiği ve hocaların bu konuda adım atmasının lüzumu, bunun için üniversite senatolarından onay alınmasının gerektiği belirtildi. Din psikolojisi dersinin ve anabilim dalının İslami ilimler, ilahiyat fakülteleri ve diğer programlardaki mevcut durumları dile getirilerek yaşanan problemler (ders kredisi, seçimlik ders, öğretim elemanı yetersizliği, araştırma görevlisi kadrosu verilmesi vd), tüm katılımcılarla paylaşıldı. Fakültelerde uygulanmakta olan mevcut müfredatta din psikolojisinin 2+2 (Psikolojiye Giriş 2 kredi, Din Psikolojisi 2 kredi) veya 4 kredi şeklinde uygulanması yönünde mutabakata varıldı ve bu konunun senatolara bırakılmayacak kadar önem arz ettiği ifade edildi.

Müfredat birliğinin tam olarak sağlanmamasından kaynaklanan problemlerin olduğu tartışıldı ve şu soru soruldu: ortak bir müfredatın olması gerekli mi, değil mi? Öğretim elemanlarının özel ilgi alanlarının müfredatı belirlediği, dolayısıyla ortak bir müfredat veya asgari bir standart olmalı mı sorusu tartışıldı. Prof. Dr. Asım Yapıcı din psikolojisi program çalışmasının hiç yapılmadığını, güncel bir din psikolojisi programının temel amaçları, neden din psikolojisi dersinin okutulması gerektiği, öğrencilerin din psikolojisi dersinden kazanımlarının neler olduğu⁵, hangi ihtiyaçlar üzerine bu dersin programının belirlendiği yönünde tarihsel-kültürel bir müktesebatın olmadığını söyledi. Önümüzdeki yıl yapılacak toplantıda paylaşılmak üzere, bu süre zarfında din psikolojisi dersi müfredatı çalışmasının yapılması yönünde karara varıldı. **Din Psikolojisi Dersi Müfredat Komisyonu**'nun başkanlığına ise Prof. Dr. Asım Yapıcı seçildi. Komisyon üyeleri ise şu öğretim elemanlarından oluşmaktadır: Prof. Dr. Abdülkerim Bahadır, Doç. Dr. Hasan Kaplan, Yrd. Doç. Dr. Sema Yılmaz Yrd. Doç. Dr. Elif Kara, Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Gülmez, Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Aydın, Okt. Rabia

⁵ İlker Yenen, "Din Psikolojisi Dersinin Öğrencilerin Bireysel Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (Din Psikolojisi Özel Sayı)*, İzmir-2016: 149-189.

Sümeyye Aykan, Doç. Dr. Ali Ayten, Yrd. Doç. Dr. Yahya Turan, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Burcu Gören.

Doç. Dr. Hasan Kaplan Din Psikolojisi Derneği olarak müfredat konusunda bir çalıştay yapmayı teklif etti. İlk oturumda söz alan bazı hocalarımız, YÖK'ün yeni kararıyla din psikolojisi hocalarına dinler tarihi, din eğitimi, felsefe ve din bilimleri bölümü altında diğer alanlardan doçentlik dosyalarının geldiğini söyledi. Prof. Dr. Hayati Hökelekli, Yrd. Doç. Dr. Yahya Turan'ın din psikolojisi alanıyla ilgili bir strateji raporu hazırladığını ve birazdan o raporu sunacağını belirtti. Rapor şöyle:

Din psikolojisinin Stratejik Değerlendirilmesi

Stratejik planlama, ülkemizde 5018 Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde, bazı kurumlar hariç, tüm kurumların stratejik planlama yapması bu kanun kapsamında zorunlu hale geldi. 2023, 2053 ve 2071 gibi vizyonların telaffuz edildiği, stratejik yaklaşımların önemli olmaya başladığı günümüz Türkiye'sinde bir bilim dalı olarak Din Psikolojisine de, stratejik olarak yaklaşmak, alanın gelişimi bakımından önem arz etmektedir.

Stratejik yaklaşım, mevcut durumun ortaya konmasıyla başlar. Öncelikli olarak Ulusal ve Uluslararası düzeyde din psikolojisi alanında neler olduğu, bu alandaki gelişmelerin hangi alanlara kaydığı gibi analizler ile ülkemizde hem nicel hem de nitel anlamda din psikolojisi ile ilgili çalışmaların ve gelişimin hangi yönlere doğru geliştiği ortaya konulacaktır. Ayrıca ilahiyat fakültelerinde okutulan din psikolojisi derslerinin hangi ihtiyaçları karşılayacağı, mezunların çalışma hayatında din psikolojisi alanından elde ettikleri bilgilerin, toplumun ne gibi ihtiyaçlarını çözeceğine yönelik analizler, üniversitelerde okutulan din psikolojisi derslerinin niteliğinin yeniden ele alınmasını sağlayacağı gibi, diğer taraftan farklı üniversitelerde farklı konu başlıkları altında okutulan derslerin birbiri ile koordineli hale dönüşmesine de katkı sunacaktır.

Stratejik yaklaşımın ikinci adımı ise geleceğe yönelim olarak isimlendirilmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde din psikolojisi alanında yetiştirilecek akademisyenlerin nicelik ve nitelikleri hakkında bazı tasarımlar yapabilecek, ülkemiz ihtiyaçları göz önüne alınarak din psikolojisinin geleceğe yönelik ilerleme alanları belirlenebilecektir. Bu bağlamda; yetiştirilecek akademisyenlerin nicelik ve nitelikleri, ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ihtiyaçları doğrultusunda öğrencilerin hangi

donanımlarla mezun edileceği, Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev alacak kişilerin din psikolojisi konuları bakımından öncelikli olarak bilmesi beklenen alanların neler olduğu konusuna ışık tutacaktır.

Bu raporun amacı, din psikolojisinin mevcut durumunun bilimsel ve katılımcı yöntemle ortaya koymak, dünya ve ülkemiz din psikolojisi yönelimlerinin ne olduğunu saptamak, ülkemizde yapılacak akademik çalışmalara yön vermek, ülkemiz açısından önemli olabilecek çalışma alanlarına ışık tutmak, üniversitelerimizde okutulan din psikolojisi derslerinin niteliğini geliştirmek, öğrencilerin belli alanlarda gelişmelerine olanak sağlayacak politikalar üretmektir.

Bu çalışma, alanında ilk olması, verileri doğrudan alanın akademik personelinden elde etmesi, bilimsel olduğu kadar katılımcı yaklaşımlarla din psikolojisi alanında faaliyet gösteren tüm akademisyenlerin görüşlerine dayanması bakımından önemlidir.

Koordinasyon toplantısının ilk oturumunda seçimlik derslerle ilgili söz alan hocalar, fakültelerinde uygulanan müfredatta yer alan seçimlik (ve zorunlu) derslerden bazı örnekler verdiler: Sosyal Psikoloji, Din Psikolojisinin Problemleri, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Engellilik ve Din, Dezavantajlı Gruplar, Psikolojiye Giriş, İslam Psikolojisi, Din-Sosyal Psikolojisi, Kişilik Psikolojisi, Dini İletişim, Kişisel Gelişim ve Din, Dini Manevi Danışmanlık, Değerler ve Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi, Tasavvuf Psikolojisi, Ruh Sağlığı ve Din, Eleştirel Düşünce. Prof. Dr. Asım Yapıcı, ilahiyat fakültesi mezunlarının Diyanet İşleri Başkanlığı'nca artık hastanelerde de istihdam edildiğinden dolayı, (halen 83 kişi hastanelerde görev yapmaktadır), Manevi Danışmanlık dersinin zorunlu derse dönüştürülmesi gerektiğini belirtti.

İlahiyat mezunlarının Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde hastanelerdeki istihdamına yönelik söz alan hocalarımız bilgi paylaşımında bulundular. Hastanelerde şuan manevi danışman olarak görev yapanların Sağlık Bakanlığınca istihdam edilmediği, ancak Sağlık Bakanlığına geçme ihtimalinin olduğu, bakanlığın din psikolojisi üzerinden uzmanlık istediği ve bununla ilgili yeni yönetmeliğin hazırlandığı belirtildi. Zira AB protokolleri gereği sağlık turizmi vd durumlar kapsamında farklı din mensuplarına hizmet edecek bir manevi danışmanın hastanelerde istihdam edilmesinin gerekeceği, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sadece Müslümanlara hizmet

ettiği, Türkiye’de bununla ilgili dinler üstü bir sistemin kurulmasının gerektiği söylendi.

Prof. Dr. Üzeyir Ok bu konuyla ilgili söz alarak “bunlar çok güzel gelişmeler. Tıpçılarla görüşüyorum, bu hizmete çok ciddi eleştirileri var. Çok iyi hazırlanılması gerekiyor, her kesime hitap edilmesi gerekiyor. Arkadaşların seçilmesinden tutun eğitime kadar, hangi derslerin alınacağını belirlenmesi lazım” dedi. Prof. Dr. Hayati Hökelekli bu açıklamalar üzerine “ilgili hocalardan oluşan bir manevi danışmanlık müfredat ekibi oluşturalım ve lisans-lisansüstünde manevi danışmanlıkta nelerin okutulması gerektiği ve hangi yöntemlerle okutulması gerektiğini tespit etsinler” dedi. Oluşturulan **Manevi Danışmanlık Dersi Müfredat Komisyonu:** Prof. Dr. Üzeyir Ok, Prof. Dr. Asım Yapıcı, Prof. Dr. Abdülkerim Bahadır, Prof. Dr. Öznur Özdoğan, Yrd. Doç. Dr. Sevde Düzgüner, Yrd. Doç. Dr. Elif Kara, Yrd. Doç. Dr. Sema Eryücel, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Burcu Gören, Yrd. Doç. Dr. İsa Ceylan, Yrd. Doç. Dr. Mebrure Doğan, Yrd. Doç. Dr. Sema Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Fatıma Zeynep Belen hocalarımızdan oluşmaktadır.

Prof. Dr. Öznur Özdoğan bu konuyla ilgili söz alarak dini danışmanlık, manevi danışmanlık, dini danışmanlık ve rehberlik gibi ayrı bölümlerin açılmasını doğru bulmadığını, çünkü manevi bakım içerikli ayrı bir program kurulduğunda farklı alanların devreye girdiğini ve teorik geçtiğini; din psikolojisi alanı altında bu konuda lisansüstü çalışmaların (tezli) yapılması gerektiğini, farklı alanlar (felsefe, dinler tarihi vd) programa dahil edildiğinde öğrencilerin çok fazla teoriye boğulduğunu; bu programların tezli olması gerektiğini zira yeterli literatürün ülkemizde henüz oluşmadığını; ayrıca Sağlık Bakanlığının bu konuda bir alanı muhatap görmek istediğini ifade etti.

İlk oturumun sonunda seçmeli dersler (“seçmeli dersler niçin verilir bunların tartışılması lazım.”) ve ödev konusu dile getirildi. Sayın Sevde Düzgüner, lisans öğrencilerine grup ödevleri verdiğini, öğrencilerin sosyal deneyler, engellilerle röportajlar yaptıklarını ve sonuçlarla ilgili rapor yazdıklarını belirtti. Lisans öğrencilerinin küçümsenmemesi gerektiğini ve olumlu geri bildirimler aldığını söyledi.

Prof. Dr. Recep Yaparel ise ödev konusunda, “hocaların önce öğrencilerden ne beklediğini, neyi önemseydiğini öğrenciye iyi hissettirmesi lazım. Öğrencinin yetişmesi bakımından ödevin, ders

dinlemesinden daha kalıcı etkileri vardır, pratikte öğrenmeyi kolaylaştıran bir süreçtir. Dolayısıyla sınav/ölçme kavramının yeniden gözden geçirilmesi gerekir” dedi.

Aranın ardından ikinci oturuma geçildi. Moderatörlüğünü Prof. Dr. Üzeyir Ok Bey’in yaptığı bu oturumda din psikolojisi alanında yapılmakta olan tezler, araştırmalar ve yayınlarla ilgili durum değerlendirilmesi yapıldı. Sayın Ok konuşmasının başında İbn Haldun Üniversitesi olarak doktora çalışmasını İslam düşünce geleneğinden İbn Sina, İbn Miskeveyh, İbn Haldun gibi bir kişi ve psikoloji ile alakalı bir konu seçerse o arkadaşımızı burslu olarak destekleme kararı aldıklarını söyledi.

Katılımcılar arasında yüksek lisans ve doktora yapan kaç kişinin olduğu, bunlardan araştırma yöntem ve teknikleri dersi almayanları, tezleriyle ilgili ciddi sorunlar yaşayanları tespit ettikten sonra katılımcılara şöyle bir soru yöneltti: “kullanılan yöntem açısından psikolojinin araştırmalarda kullandığı yöntem ile din psikolojisinin araştırmalarda kullandığı yöntem arasında fark olduğunu düşünen var mı? Biz pozitivist yaklaşıma mı yoksa post-pozitivist yaklaşıma mı sahibiz?”

Sayın Ok, yapılan araştırmalarla ilgili niyetin daha belirgin olduğu bir bakış açısı geliştirilmesinin gerektiği, çok iyi çalışmalar yapıldığını ancak enerjilerin boşa harcandığını bunun da araştırmacıların çok iyi yönlendirilmemelerinden; araştırmalarla ilgili bulguların güven vermediğinden kaynaklandığı yönünde değerlendirmelerde bulundu. Ok ayrıca, uzun zamandır psikoloji camiasında olduğunu ve din psikolojisi çalışmalarının değerli görülmediğini, koordinasyon toplantılarında eksikliklerin dile getirilerek giderilmesi yönünde adım atılması gerektiğini ifade etti. Danışmanlık yaparken en çok enerji kaybının; araştırma yönteminin tezde nerede olması gerektiği; yapılan çalışmanın etik onayının alınması; araştırma sorularının net olmaması, soruların neye karşılık geldiğine bakılmadan özensiz soruların hazırlanması; makale standardının olmaması; ölçülmek istenen değişkenin net bir şekilde ortaya konulması gibi hususlarda ortaya çıktığını belirtti ve araştırma destek grubunun kurulmasını önerdi.

Koordinasyon toplantısının ikinci oturumunda tez çalışmalarında, alan araştırmalarında karşılaşılan problemler ele alınmaya devam edildi. Katılımcıların: “din psikolojisi çalışmalarında hangi kuram ve yöntemlere dayalı olarak çalışmalar yapılmalı? Din psikolojisi alanında feminist teoloji

veya postmodern yaklaşımla tez yapılabilir mi?"; "Palyatif Bakım toplantısında duanın hastalıklar üzerindeki etkisi ele alındı. İyileştiren şey dua mı? Senin yanında olman mı yoksa başka bir şey mi? kafamda belirsizlikler oluştu"; "Fundamentalizm'i Türkçeye nasıl tercüme edeceğiz?"; "Nitel-nicel çalışmaların farkları, değeri hususu"; "bir papaya mektup yazarak Hz. Peygamberi nasıl anlatırsınız tarzı nitel bir araştırmanın nasıl değerlendirileceği"; "yapılan tezlerden işimize yarayanları, araştırmamızı destekleyenleri alıyoruz. Doğrusu bu mudur?" soruları üzerinde değerlendirme ve açıklamalar yapıldı. Sayın Ok, akşam yemeğinden sonra yüksek lisans ve doktora tezlerinde sıkıntı yaşayan katılımcılarla bir toplantı yapabileceğini belirterek konuşmasına son verdi.

Doç. Dr. Hasan Kaplan ikinci oturumun sonunda söz alarak Din Psikolojisi Derneğinin durumu hakkında bilgiler verdi. Derneğin daha işlevsel hale getirilmesi gerektiğini ve bir genel kurulun yapılacağını söyledi. Sayın Kaplan din psikolojisi dernek yönetiminin alana yaptığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Asım Yapıcı'ya bir plaket vermeyi uygun gördüklerini ve bu tür ödüllerin ilerleyen süreçte devam edeceğini belirterek Prof. Dr. Hayati Hökelekli'yi plaketi vermek üzere kürsüye arz etti. Hayati Bey'in "küçük dev adam" benzetmesiyle duygusal anların yaşandığı plaket töreninin ardından teşekkür, iyi dilek ve temennilerle oturum sona erdi. İlk günkü oturumların ardından Bursa Kültürpark'ta MÜSİAD'ın vereceği akşam yemeğine hareket edildi.

20 Mayıs Cumartesi günü koordinasyon toplantısının ikinci kısmına geçildi. Uludağ Üniversitesi kampüsünde bulunan Holiday Inn hotelde gün boyu dört oturum şeklinde "Din, Değerler ve Sağlık Sempozyumu" gerçekleştirildi. Oturum başkanlığını Prof. Dr. Adem Şahin'in yaptığı ilk oturumun başlığı: **Teorik Yaklaşımlar ve Genel Değerlendirmeler**di. İlk konuşmacı Prof. Dr. Abdülkerim Bahadır'dı. Sayın Bahadır'ın tebliğinin başlığı; **Din Psikologlarının Din, Dindarlık, Değerler ve Ruh Sağlığı Konusundaki Temel yaklaşımları: James, Freud, Jung, Frankl**'di. Din psikolojisinin Batı'daki gelişim sürecine kısaca değinerek ülkemizde gelişmekte olan bir disiplin olduğunu söyledi. W. James'in "bir düşünceye yararlı demek doğru demektir. Yine bir düşünceye doğru demek, o düşünceye yararlı demektir" görüşü, yani pragmatizm üzerinde durarak, insanın iç dünyasında subjektif olarak şekillenen dindarlık biçimlerinde yansıyan din ve Tanrı anlayışlarıyla ilgilendiğini; bireysel tecrübeye önem verdiğini ve James'in Tanrı'nın

varolup olmadığıyla ilgilenmeyip Tanrı'ya inanmanın insanda nasıl etkiler meydana getirdiğiyle ilgilendiğini söyledi. Sayın Bahadır, zamanın darlığından diğer üç önemli ismin din, dindarlık, değerler ve ruh sağlığı ile ilgili görüşlerine kısaca değinerek konuşmasını sona erdirdi.

Birinci oturumun ikinci konuşmacısı Prof. Dr. Asım Yapıcı'nın Araş. Gör. Ali Koçak'la birlikte hazırlamış oldukları tebliğin konusu, **Türkiye'de Ruh Sağlığı, Maneviyat ve Dindarlık: Meta-Analitik Bir Değerlendirme**. Sayın Yapıcı sunumunda meta-analitik çalışmaların parça parça araştırmalardaki verileri toplu olarak bir değerlendirme imkanı sunduğunu belirttikten sonra tespit etmiş olduğu problemlere temel başlıklar altında değindi. Yapılan çalışmalarda: tanımlama ve kavramlaştırma sorunları; kuramsal sorunlar (değişen insan anlayışı) ve yöntemsel sorunlarla (niçin, nasıl ve neden'e boğdurmak) karşılaştığını ve bunların gerekçeleri üzerinde durdu. Sayın Yapıcı konuşmasında ruh sağlığı ve din ilişkisini ele alan Batı'daki çalışmaların sonuçlarından örnekler verdi. Dinin ruh sağlığını nasıl etkilediği hususunda ön plana çıkan maddeler (inanç, anlam, yalnızlığın ortadan kalkması, imtihan, bir planın parçası olmayı hissetme, dini pratikler) üzerinde durarak değerlendirmeler yaptı. Türkiye'de yapılan çalışmalardan da örnekler veren Sayın Yapıcı; Türkiye'de dindarlık, maneviyat ile ruh sağlığı psiko-sosyal uyum arasında nasıl bir ilişki vardır? tarzı çalışmalardaki hipotezleri değerlendirdi. Türkiye'de depresyon, umutsuzluk, öz-saygı, öz-benlik, başa çıkma, ölüm, yalnızlık, kaygı, mutluluk, sabır, değerler, öfkenin din ile ilişkisinin ön plana çıktığı toplam 118 çalışmanın yapıldığını; ölçeklerdeki maddelerin zaman zaman madde analizlerinin yapılmadan araştırmacılar tarafından değiştirildiğini ve uygulandığını söyleyerek konuşmasını bitirdi.

Üçüncü konuşmacı Yrd. Doç. Dr. M. Naci Kula'nın konusu, Dini İnanç ve Değerlerin Engelliliğin Getirdiği Sorunlarla Başa Çıkmadaki Etkileri idi. Sayın Kula "dinin, inançların engellilik durumlarıyla başa çıkmadaki fonksiyonunu "anlam", "etki", "duygusal", kendini yalnız hissetmeme" boyutlarında olduğu söylenebilir" dedi. Engelli tanımı ve çeşitlerinden bahsettikten sonra üç temel husus üzerinde durdu. Bunlar zedelenme, yetersizlik ve engel (özür). Türkiye'de engelli sayısı ve engelliliğin algılanmasına konuşmasında temas eden Sayın Kula'nın tebliğinde öne çıkan değerler "imtihan", "sabır", "sevgi", "şükür", "merhamet", "sorumluluk" ve "dua"ydı. Engelli birey açısından

dinin anlam ve önemi, engellilik ve olumlu dini başa çıkmada engelliliği bir imtihan olarak görme, Allah'ın yardımını talep etme, duanın başa çıkmadaki etkisi, dini değerlerin anlam ve önemi Kula'nın konuşmasında temas ettiği diğer hususlardı.

Birinci oturumun ardından katkı ve müzakerelere geçildi. Bu bölümde söz alan İlker Yenen, manevi danışmanlık ve başa çıkma ile ilgili kavramlara farklı anlamlar yüklenildiğini, bunun da kavramlarda anlam genişlemesine yol açtığını, dolayısıyla normal bir dindarın ruh sağlığının bu anlam genişlemesinden olumsuz etkilenebileceğini; bir tefsirci gibi Kur'an'da geçen anlamlara yaklaşılmaması gerektiğini, çünkü başa çıkma durumlarında yüklenen anlam ile normal dini hayatta yüklenen anlam farklılığının sıkıntı doğurabileceğini ifade ettikten sonra belki de davranış ve tutumların sonuçlarından, etkilerinden bu kavramlara gidilebileceğini (kavramlardan-olaylara değil, olaylardan-kavramlara gidilerek yeni anlamlar ortaya koyma), zira hangi insan? ve hangi din algısı? Bunların sabitlenmesi gerektiğini söyledi. Sayın Yenen ayrıca Halil Apaydın'ın "Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü" çalışmasının din psikologlarının katkılarıyla genişletilerek bu ihtiyacın karşılanmasını teklif etti.

Prof. Dr. Recep Yaparel de, Asım hocanın konuşmasına atıf yaparak elde ettiğimiz verilerin "DEM"lenmesi gerektiğini; Freud'u, W. James'i anlamak için onların yetiştiği zamanın ruhunu bilmek ve kültürel zeminin sorgulanması gerektiğini söyledi. Sayın Yaparel ayrıca Freud'la ilgili id-ego-süper ego'nun sürekli dile getirildiğini, hâlbuki psikanalitik kuramın gelişmesinde Yahudi mistisizminin etkisini, Sabatay Sevi'yi, çatışma kuramını niçin seçtiğini de anlamamız gerektiğini belirtti.

Kısa bir aranın ardından **Dini İnanç ve Bedensel Şifa** başlıklı ikinci oturuma geçildi. Oturum başkanlığını Prof. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu'nun yaptığı ikinci oturumda Doç. Dr. Hasan Kaplan'ın tebliğ konusu **Mucize ve Mucizevi İyileşme. Doktorlar ve Tıp Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma: Çanakkale Örneği** idi. Sayın Kaplan acil çıkan bir durumu nedeniyle sunumlarını yapamadılar. Bu oturumda ilk tebliğci Uzm. Emine Kurt'un konuşmasının başlığı ise **Kanser Hastalarında Depresyon, Yaşam Kalitesi ve Dindarlık** idi. Sayın Kurt kanser hastalarında dini başa çıkmanın, depresyonun ve yaşam kalitesinin çok önemli olduğunu söyledi. İkinci konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Orhan Gürsu ise **Madde Bağımlılığı İle Mücadelede İnanç Eksenli Yaklaşım: Sincan Örneği** başlıklı tebliğini sundu. Sayın Gürsu,

HİGED Derneğinin ve AMATEM'in madde bağımlılığıyla mücadelede sürdürmüş oldukları faaliyetlerden bahsetti. Tebliğlerin ardından katılımcılar tebliğlerle ilgili katkı ve müzakerede bulundular.

Öğle yemeği arasından sonra üçüncü oturumun başkanlığını Prof. Dr. Öznur Özdoğan yaptı. **Dindarlık, Değerler, Ruh Sağlığı ve Mutluluk** başlıklı bu oturumda ilk olarak Yrd. Doç. Dr. Gülüşan Göcen, **Yetim Çocuklarda Şükür, Maneviyat ve Mutluluk** başlıklı tebliğini sundu. Sayın Göcen'in akıcı sunumunda dikkat çeken hususlar, "mukayeseli şükür", "şükretmek-hayat memnuniyeti", "şükür günlükleri/mektuplarıydı."

İkinci konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Mebrure Doğan'ın konusu **Dindarlık, Sabır ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma** idi. Sayın Doğan konuşmasında, sabrın tahammül olmadığını, problem çözmeye yönelik aktif bir durum olduğunu belirterek, dindarlık-sabır arasındaki ilişki ve algılamayı değiştirmek üzerinde durdu. Üçüncü konuşmacı Dr. Fatma Balcı Arvas'ın tebliğ başlığı ise, **Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü** idi. Konuşmasında Sayın Arvas, evliliğin her aşamasına dair dini literatürün olduğunu ve eşler için ortak bir amaç belirlenmesinin öneminden bahsetti. Son konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Nurten Kimter idi. Sayın Kimter'in konusu ise **Namaz İbadetinin Ruh Sağlığı Açısından Bazı Değişkenlerle İlişkisi**'ydi. Benlik saygısı psikolojik iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri ile namaz kılma sıklıkları (farz-nafile) arasında pozitif bir korelasyon olduğunu söyleyen Sayın Kimter, "namaz ibadetinin tabi ki niyetin çok önemli olduğuna vurgu yaparak psikolojik iyi oluş ve ahlaki olgunluğun yordayıcısıdır" dedi.

Konuşmaların ardından Araş. Gör. İlker Yenen söz aldı. İlk iki tebliğin başlıklarında geçen "sabır" ve "şükür" kavramlarının İbrahim Ethem ve Şakiki Belhi arasında geçtiği rivayet edilen konuşmayı çağrıştırdığını belirtti.⁶ Sayın Yenen kendi tecrübesine kısaca değindikten

⁶ Bu konuyla ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan birisi: Şakik Belhi, Cafer b. Muhammed (Sadık)'e fütüvvetin ne olduğunu sormuş, o da: "Bu konuda senin fikrin nedir? demiş. Şakik de ona şu cevabı vermişti: Verilirse şükrederiz, verilmezse sabrederiz, bize göre fütüvvet budur." Bunun üzerine Cafer, Medine'deki köpeklerimiz de böyle yapıyorlar, demişti. Şakik sormuş: "Peki ey Peygamber'in

sonra Yrd. Doç. Dr. Gülüşan Göcen'e konuşmasında mutluluk yerine iyilik kavramına değindiğini, oysa mutluluğun resmini çizmesini kendisinden beklediğini söyleyerek araştırmasında devlet gözetiminde olan yetim çocukları niçin seçtiğini; Normal çocuklar şükrediyorlar, yetim çocuklar az mı şükrediyorlar, hipoteziniz nedir?; Somut işlemler dönemindeki çocukların ifadelerinden hareketle "şükür bir borçlanma" dediniz, ama biz kula borçlanıyoruz, yardım edildikten sonra yapılan yardımın yetimin başına kakıldığı bir örnekleminiz oldu mu?; Yetimlerin haklarının korunmasına yönelik Kur'an-ı Kerim'den ayetleri çalışmanızda kullandınız mı?; Yetim bir çocuğa yapılan iyiliğin onda babasının hayatta olmadığını hatırlatması, yaşadığı travmayı tekrar canlandırma, terk eden babaya kızgınlık-öfke duyma, muhtaç olma duygusunu yaşatma gibi bir örnekle karşılaştınız mı? diye sorularını yöneltti.

Ayrıca Sayın Doğan'a "sabırlı olan ve sabır düzeyi düşük olan bireyleri karşılaştırdığınızda sabrı geliştiren, tamamlayan değerler nelerdir? Eğer fizyolojik kökenli bir özellik ise sabrın formülü nedir?" diye sordu. Sayın Arvas'a ise Kur'an-ı Kerim'de geçen Nisa suresi üçüncü ayeti (birden fazla evlenme), "eşlerinize itaat edin" mealindeki ayetleri nasıl yorumluyorsunuz? Sordu ve teşekkür etti.

Aranın ardından dördüncü oturuma geçildi. Prof. Dr. Faruk Karaca'nın başkanlığında **Dindarlık, Maneviyat ve Terapi** başlıklı oturumun ilk konuşmacısı Dr. Asude Coşkunsever'in tebliğinin başlığı **Dezavantajlı Ergenlerin Dini Yükleme ve İbadetlerinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri (Bursa ve Şanlıurfa Bakım-Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Örneği** idi. İkinci tebliğ sahibi Doç. Dr. Mustafa Koç, **Manevi Danışmanlıkta Bir Değer-Terapi Çalışması: İskoçya Örneği** başlıklı kısa bir sunum yaptı. Üçüncü konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Muhammed Kızılgeçit ise, **Yalnızlık-Dindarlık İlişkisi** başlıklı tebliğini sundu. Oturum başkanı Prof. Dr. Faruk Karaca sunumların ardından bazı değerlendirmelerde bulundu. Ayrıca yürütmekte oldukları

kızının torunu, size göre fütüvvet nedir?" Cafer şöyle demiş: "Verilirse başkasını kendimize tercih ederiz (ışar, Allah bize verirse, biz de başkasına veririz); verilmezse şükrederiz." (Bunun üzerine Şakik, "Allah peygamber göndereceği kabileyi gayet iyi biliyor" demişti), Abdülkerim Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi*, Haz.: Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul-2014: 310.

proje hakkında bilgi verdi. Yoğun bir günün ardından akşam yemeği için Bursa Merinos Kültür Merkezine hareket edildi. Koordinasyon toplantısı son gün Bursa şehri tarihi mekanlar gezisi ile sona erdi.

Sonuç ve Öneriler

VIII. Din Psikolojisi Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı, hem konusu hem de Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı'nın ev sahipliğinde yapılıyor olması ve iki yıl aranın ardından din psikolojisi anabilim dalları öğretim elemanlarının bir araya gelmesi toplantıya olan ilgiyi artırdı. Bursa gibi önemli imkanlara sahip büyük bir şehirde ve alanda birçok akademisyen, öğrenci yetiştirmiş, ekol sayılabilecek bir bölümün gözetiminde toplantının yapılması beklentilerin yüksek olmasına neden oldu. Ev sahipliği anlamında toplantının düzenlenmesinde emeği geçen tüm hocalarımız, takdire şayan bir ilgi ve alakayla katılımcılarla birlikte oldular. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ederiz. Tebliğlerin basılacak olması, öğrencilerle öğretim elemanlarının toplantı süresince istişarelerine imkan veren ortamların sağlanması, katılımcılara verilen hediye kitaplar ve tarihi şehir Bursa gezisi toplantının önemli ayrıntılarıydı.

Diğer yandan oturumların yoğun olması ve müzakerelerin az olması ve sunumlarda "sağlık" konusunun hemen hemen hiç geçmemesi toplantının eksi taraflarıydı. Gelecek toplantılarda din psikolojisinin varoluşsal durumuna veya alan araştırmalarında karşımıza çıkan problemlere dair, çözüm odaklı (workshop veya çalıştay şeklinde) yeni bir formatla toplantıların yapılması; bilim buluşmasının birçok konu yerine belirli bir konunun gündeme alınarak yeni yaklaşımlar, yeni fikirler, yeni ilişkiler, yeni analizler, yeni yöntemler ve farklı seslerden oluşan bir yapıya dönüşmesi en büyük arzumuz.